

Voortbouwen op het verleden

Negen jaar burgerinitiatieven voor de Soester Eng, 2000-2009

Ellen ten Berge

In veel steden, dorpen en wijken zijn burgers betrokken bij de leefbaarheid en vitaliteit van hun omgeving. Ingrijpende veranderingen in de woonomgeving brengen hen in beweging. Initiatiefgroepen ontstaan. Met wisselend resultaat. Dit artikel gaat over zo'n beweging van burgers. Over hoe een groepje van drie omwonenden van de Soester Eng uitgroeide tot een netwerk van negen organisaties en leidde tot de oprichting van een stichting. Wat deze burgers geleerd hebben van hun ervaringen, staat aan het slot van deze bijdrage.

Hoe hebben actieve Soester burgers zich in de periode 2000-2009 ingezet om de waarden van de Soester Eng te behouden voor de toekomst? In de jaren zeventig van de vorige eeuw zijn inwoners van Soest massaal in actie

gekomen voor het behoud van de Zuidelijke Eng (afb.1). Wim de Kam schreef hierover in zijn artikel in dit blad. Op deze historische gebeurtenissen hebben actieve burgers in de periode 2000-2009 voortgebouwd (zie onder).

Wie zijn de actieve burgers rond de Soester Eng?

In 2001 is de *Werkgroep Behoud de Zuidereng* opgericht; een onafhankelijke groep omwonenden van de Zuidelijke Eng. De gemeente had in 2000 plannen bekend gemaakt om een woonwijk te bouwen aan de rand van de Eng, op het terrein van een voormalig bejaardenhuis (Molenschot). Deze Werkgroep, die een informele structuur kent, zet zich in voor behoud van het beeld en het karakter van wat nog over is van de Soester Eng. Naast een kerngroep van drie leden¹, die worden bijgestaan door enkele adviseurs, zijn er activiteitengroepen.

In 2006 wordt het *Soester Eng Netwerk* opgericht. In dit Netwerk komen verschillende organisaties bijeen die een relatie hebben met de Zuidelijke Eng: BV de Molenaarskamer, Historische Vereniging Soest/Soesterberg, IVN afdeling Eemland, Land- en Tuinbouworganisatie Noord, afdeling Eemland, Milieu Educatief Centrum De Kwekerij, Stichting stellingkoren-molen De Windhond, Stichting Vrienden Soester Eng, Werkgroep Behoud de Zuidereng en Wijkbeheerteam De Eng.

Tenslotte neemt in 2007 een aantal inwoners van Soest² het initiatief tot oprichting van de *Stichting Vrienden Soester Eng*. Deze stichting stelt zich ten doel de landschappelijke, natuur- en cultuurwaarden van de Soester Eng, zowel de Zuidelijke als wat nog resteert van de Noordelijke Eng, te behouden. In al deze groeperingen ben ik actief geweest en de ervaringen die ik daar opdeed, vormen een bron van kennis voor dit artikel.

De Werkgroep Behoud de Zuidereng

Het opzetten, vormgeven en onderhouden van een initiatiefgroep – zoals de Werkgroep – is een stevige opgave. Het eerste aandachtspunt is een visie te ontwikkelen voor het desbetreffende gebied. 'Neem contact op met Jan Huijgen, een innovatieve boer uit Bunschoten, die zich richt op het bouwen van een brug tussen boeren en burgers,' adviseert een gemeenteburgemeester bij de oprichting van de Werkgroep. Jan Huijgen reikt de Werkgroep een breder kader aan om vanuit te werken: Ontwikkel een visie, bouw een achterban op en investeer in relaties met maatschappelijke organisaties en de overheid.

Centraal voor de Werkgroep staan de cultuur-historische en de landschappelijke waarden van de Eng. We zien een bedreiging in de verloedering van het Englandschap: er komen steeds meer hekken in plaats van een steen als afgrenzing van een perceel. Positief is dat er een bijzonder goed bestemmingsplan is van de Zuidelijke Eng uit 1990, waarvoor in de jaren tachtig de Werkgroep Soester Eng de basis heeft gelegd (zie het artikel van Peter Veen in dit blad). Ook positief vinden we dat de gemeenteraad in 1992 de Zuidelijke Eng heeft aangewezen als 'Beschermd dorpsgezicht'.

Op basis van een evaluatienota en de uitkomsten uit gesprekken legt de Werkgroep haar visie neer in een folder, getiteld *De Zuidereng. Een stukje Soest om zuinig op te zijn!* en biedt deze op 29 september 2002 aan aan twee wethouders: de heer Krol voor Ruimtelijke Ordening en de heer Witte voor Groenzaken (afb. 2). Intussen groeien de contacten met een ambtenaar van de afdeling Groen van de gemeente. Die afdeling subsidieert de drukkosten van de folder uit een budget voor voorlichting en educatie. De Werkgroep benadrukt daarbij het belang van de eigen zelfstandige meningsvorming.

Het ontwikkelen van een visie is niet een eenmalig product, maar vraagt steeds weer de aandacht. Eerst is het de Werkgroep die een visie formuleert, later formuleert het Netwerk in 2006 zijn missie in de bundel *Trots op*

onze Soester Eng. En ook de Vrienden Soester Eng ontwikkelen in 2007 een visie op de Soester Eng.

De meest recente versie van de visie op de Soester Eng

De Soester Eng is een open en zacht glooiend gebied, gelegen op een uitloper van de Utrechtse Heuvelrug. Vanaf hooggelegen punten bestaan er fraaie vergezichten naar Soest-Zuid, Amersfoort en de Eempolder. Door de unieke ligging en de rust en de stilte die er nog heersen, is het een aantrekkelijk gebied om te wandelen en te fietsen, zowel voor inwoners van Soest als voor mensen van buiten Soest.

'Engen' (of 'essen' zoals ze in Drenthe heten) zijn bolle akkers, die van oudsher aan de rand van het dorp ontstonden als gevolg van bemesting met doordrenkte heideplaggen uit schapenstallen. De middeleeuwse wijze van perceelafschieding door middel van een enkele kei of paal is op de Soester Eng tot op de dag van vandaag in stand gebleven.

De heuvel waarop de Soester Eng ligt, is als onderdeel van de Utrechtse Heuvelrug door het landijs in een ver geologisch verleden gevormd. Het bijzondere is dat hij door datzelfde landijs in een latere uitbreiding bij wijze van spreke is 'overreden'. Daardoor is deze heuvel geïsoleerd geraakt, afgevlakt en verlaagd.

Met de nodige geologische en cultuurhistorische achtergrondkennis laat het gebied zich lezen als een 'openluchtgeschiedenisboek'. De karakteristieke Eng vergroot het woongenot voor heel Soest en heeft daarmee ook belangrijke economische waarde.

Bewustzijn van het unieke karakter van de Eng bij besluitvormers en bevolking is het belangrijkste wapen tegen een geleidelijke aantasting. Liefde voor de Eng is het allerbeste beschermingsmiddel en een goede zorg ervoor is belangrijk om verwaarlozing tegen te gaan.

(Uit: *De Eng, Hart van Soest*.)

Samenwerking met anderen

Na het ontwikkelen van een visie is samenwerking met anderen het tweede belangrijke aandachtspunt voor een initiatiefgroep: Opeereer niet in je eentje. Betrek mensen van buiten erbij. Blijf begrijpbaar. Je hebt niet alle wijsheid in pacht. Door anderen erbij te betrekken creëer je een achterban.

Belangrijk is vervolgens de zorg voor uitvoerbare en aansprekende activiteiten. In de periode 2000-2005 zoekt de Werkgroep actieve samenwerking met instellingen en groeperingen die betrokken zijn bij de Eng, en met een vijftal politieke partijen. Die contactlegging loopt nu eens stroef dan weer perspectiefvol.

Hoe waardevol een visie ook is, de ervaring wijst uit dat men er onvoldoende vertrouwen mee opbouwt bij de achterban. Dat is ook mijn ervaring geweest in mijn vroegere werk, het randgroepjongerenwerk: Voor het opbouwen van vertrouwen is het nodig concrete activiteiten aan te bieden, die belangen van de achterban of de doelgroep dienen. Dus kiest de Werkgroep voor aansprekbare activiteiten. Succes hebben we behaald door een handtekeningenactie met buurtbewoners op te zetten voor betere wandelpaden en door overleg te voeren met betrokken ambte-

Afb. 1. Jan Visser, voormalig wethouder van de gemeente Soest, voert actie voor de Soester Eng in de zeventiger jaren van de vorige eeuw (coll. Jan Visser).

naren. Dat is gebeurd op 28 november 2001. Het resultaat is prachtige wandelpaden van half doorlatend materiaal, koersmix, dat past op de Eng met hellend gebied (*Soester Courant*, 30-10-2002).

Ook het pleidooi van de Werkgroep om educatieve waarden van de Eng uit te dragen met behulp van informatieborden vindt weerklank. Het leidt tot de feestelijke onthulling op 20 april 2005 door wethouder Harry Witte voor Groenzaken, samen met een van de leden van de Werkgroep. Door van elke activiteit een persbericht te maken en aan plaatselijke en regionale media te sturen krijgt de Werkgroep bekendheid bij een bredere groep inwoners van Soest. Aan die bekendheid draagt ook bij dat de Werkgroep jaarlijks een Nieuwsbrief verspreidt onder de buurtbewoners.

Agrariërs

Het lukt de Werkgroep aanvankelijk niet contact te krijgen met de agrariërs die op de Eng werken. Voor het opbouwen van vertrouwen is meer tijd nodig. Indirect contact, via een goed in Soest ingevoerde journalist, lukt wel. Op initiatief van de Werkgroep schrijft deze journalist, Hans Kruiswijk, een boekje over diverse mensen en hun betrokkenheid bij de Eng, onder andere over de boeren, getiteld *Een jaar op de Neng*. Vervolgens biedt de Werkgroep dit boekje aan tijdens een presentatie op het gemeentehuis aan de burgemeester en aan drie generaties van de boerenfamilie Kuijer (afb. 3). Een paar jaar later, in 2009, bezegelt de bundel *Vier jaargetijden op den Engh*, met interviews met vier boeren over hun activiteiten op de Eng, uitgegeven door de Vrienden Soester Eng en het Wijkbeheerteam de Eng, de goede contacten.

De boeren hebben veel kritiek op het beleid van natuur- en landschapsorganisaties die akkerland beheren: verruiging ten behoeve van de natuur. Dat past niet bij een akkerland, vinden ze. Op initiatief van de Werkgroep vindt een gesprek plaats tussen de rentmeester van het Gooisch Natuurreservaat, Henk Korten, en twee van de boeren. Daardoor klaart de lucht op.

Andere Enggroepen

De Werkgroep ontdekt dat er veel meer Engen zijn in Utrecht, Gelderland en het Gooi. We krijgen via ambtenaren bij de gemeenten namen van contactpersonen. Na kennismaking over en weer brengt op 3 juni 2004 een drietal Enggroepen³, op uitnodiging van de Werkgroep, een bezoek aan de Soester Eng. 'Het is vooral zo mooi hier, juist doordat julie Eng midden in het dorp ligt,' reageert een van de bezoekers enthousiast. De berichtgeving over dit bezoek in de lokale pers levert de Werkgroep veel positieve reacties op.

Een 'maatschappelijke discussie'

In 2005 besluit de gemeenteraad een 'maatschappelijke discussie' te houden over de toekomst van de Zuidelijke Eng. De Werkgroep tast in het duister waarom deze discussie nodig is. Wat wil de raad? Er is toch een prima bestemmingsplan? En de Zuidelijke Eng is toch een beschermd dorpsgezicht?

Oprichting Soester Eng Netwerk

De aangekondigde 'maatschappelijke discussie' motiveert de Werkgroep een aantal organisaties te vragen om een Soester Eng Netwerk op te richten. Een belangrijke rol hierbij speelt Pieter Augustinus, voorzitter van IVN Eemland en emeritus hoogleraar fysische geografie. Hij is zeer betrokken en weet op zijn beurt de Historische Vereniging Soest/Soesterberg te overtuigen deel te nemen aan het Netwerk. Zo lukt het begin 2006 in korte tijd – mede op basis van het voorwerk van de Werkgroep – het Soester Eng Netwerk op te richten. Daarmee hebben we een steviger gesprekspartner voor het contact met de gemeente dan de Werkgroep.

Binnen de Werkgroep vormen enkele deelnemers een kerngroepje. Zij formuleren een missie die door alle deelnemers wordt onderschreven, en organiseren twee publiekstrekende activiteiten voor politici en andere belangstellenden: een excursie over de Eng onder leiding van een journalist en twee agrariërs op 6 maart 2006, vlak voor de ge-

meenteraadsverkiezingen. De tweede activiteit is een informatieve avond over de Eng op 8 november 2006 met sprekers van naam, onder meer de rentmeester van het Goois Natuurreservaat Henk Korten, de voorzitter van de Historische Vereniging Soest Wim de Kam en Pieter Augustinus. De opkomst is groot: zestig mensen bij de excursie en tachtig mensen bij de informatieve avond. En veel aandacht in de media (afb. 4).

De datum van de maatschappelijke discussie wordt keer op keer verschoven, maar op 26 april 2007 is het dan zover. Het Netwerk presenteert zijn visie. En ook de paardeneigenaren laten duidelijk van zich horen. Raadsleden geven een toelichting: Zij zitten met de handen in het haar over de voortdurende onvrede die sommige paardeneigenaren ventileren over het handhavingsbeleid van de gemeente. Inmiddels is het 2009 en de zaak is nog steeds niet geregeld. Met name handhaving is een punt.

De paardenkwestie

Een spraakmakend deel van de visie van de groepen die zich met de Soester Eng bezighouden, gaat over de paarden op de Eng. Het zit zo. Het Bestemmingsplan Zuidelijke Eng van 1990 bepaalt dat de Zuidelijke Eng een akkerbouwgebied is. Veeteelt, en dus ook paarden, is niet toegestaan – op enkele uitzonderingen na op grond van verworven rechten – net zo min als hekken om de percelen en bouwwerkjes voor paarden. Het Soester Eng Netwerk staat achter dit Bestemmingsplan. Wanneer de gemeente in 2002 constateert dat sommige paardeneigenaren illegaal hun paarden weiden op de Eng en handhavend gaat optreden, maken een paar paardeneigenaren bezwaar bij de rechter. Uitingen van misnoegen van de paardenmensen verschijnen ook in de plaatselijke en landelijke media. De Werkgroep krijgt een veeg uit de pan: '(...) een clubje amateurs die niets te doen hebben en toevallig in hun achtertuin een paar paarden zien staan en zich daaraan ergeren'. De burgemeester zou de Werkgroep met onmiddellijke toegang tot het gemeentehuis moeten ontzeggen. Met deze

Afb. 2. Werkgroep Behoud Zuidereng (Ellen ten Berge) overhandigt folder/visie aan wethouders Krol (l.) en Witte (m.) van de gemeente Soest, 25 september 2002 (foto Soester Courant).

‘straatvechterstactiek’ was ik vanuit mijn vroegere werk wel vertrouwd. Maar hoe kon de Werkgroep in dit geval het beste reageren?

Advies vraagt en krijgt de Werkgroep van Kees Waagmeester, bekend van de Landelijke Duurzaamheidsdebatten in de jaren negentig van de vorige eeuw. Hij heeft ervaring op het gebied van lokale politiek en organisatieontwikkeling en adviseert de Werkgroep vanaf de oprichting. Zijn ervaring komt hier goed van pas. Zijn advies is:

‘Niet reageren. Gemeente en paardenbezitters hebben een conflict. Ga daar niet tussen zitten.’ In 2004 en 2005 krijgen de paardeneigenaren, die bezwaar hadden aangetekend, ongelijk van de hoogste rechter, de Raad van State.

Oprichting stichting Vrienden Soester Eng

De uitkomsten van de ‘maatschappelijke discussie’ worden in juli 2007 besproken in de nieuwe gemeenteraad. De nieuwe wethouder Middelkoop stelt voor om paardeneigenaren meer ruimte te geven en dus het bestemmingsplan op onderdelen te wijzigen. Wanneer de raad met één stem verschil tegen het voorstel van de wethouder stemt, haalt

het Netwerk uiteraard opgelucht adem. Maar tegelijk realiseert het zich dat het Netwerk als informele organisatie in noodgevallen niet de middelen heeft om juridische of andere procedures te kunnen voeren. Een stichting zou die middelen wél hebben. Daarom besluit een aantal liefhebbers van de Soester Eng tot oprichting van een stichting *Vrienden Soester Eng*.

Activiteiten van deze Stichting in 2009 zijn:

- Voorzetting van de poging om samen met de gemeente te komen tot de ontwikkeling van een visie op de Soester Eng;
- Vervolgen van het traject van bezwaar indienen tegen het niet handhaven van het bestemmingsplan Zuidelijke Eng;
- Organiseren van een jaarlijkse lezing;
- Vinger aan de pols houden van ontwikkelingen op de Soester Eng.

Versteving van het Soester Eng Netwerk

Doel van het Netwerk is het verzamelen en uitwisselen van informatie, meningen vormen en deze – indien wenselijk – uitdragen. Het Netwerk heeft een informeel karakter. Dat heeft voordelen maar ook beperkingen: De continuïteit is een probleem.

Gedurende 2006 is Pieter Augustinus voorzitter van het Netwerk. Daarna volgt Wim de Kam van de Historische Vereniging hem op. In 2009 kiest het Netwerk definitief voor het wisselend voorzitterschap. De Werkgroep biedt aan het secretariaat van het Netwerk op zich te nemen. De continuïteit is zodoende verzekerd.

De Werkgroep kiest vanaf 2000 voor het opbouwen van contact met de gemeente (ambtenaren, college, raad) en met landchapsorganisaties. Moeilijk daarbij is dat je als burger – ook al is het je eigen bestuur – in een doolhof komt van procedures, geen touw kunt vastknopen aan welk beleid er nu precies gevoerd wordt en te maken krijgt met ondoorgrondelijk taalgebruik.

Bij bouwplannen aan de rand van de Eng moet de Werkgroep elke keer weer jacht ma-

ken op relevante informatie: 'Bij wie moeten we zijn? Ambtenaar A zegt dat het plan openbaar is, ambtenaar B zegt van niet.' En dan weer het plan bestuderen, raad vragen, reageren. Tenslotte je eigen mening laten horen. Bij wie moet je dan zijn: de commissie Ruimtelijke Ordening, de monumentencommissie, de wethouder, het college?

Met Natuurmonumenten legt de Werkgroep in 2001 contact, maar krijgt het lid op de neus: 'De Soester Eng is voor ons te klein. Daar moet de gemeente voor zorgen,' zegt men daar.

Woongebied Molenschot

Sinds 2000 is de gemeente Soest bezig plannen te maken voor een woonwijk van circa 77 woningen aan de rand van de Eng, op het terrein van het voormalige bejaardenhuis Molenschot. Vanaf het begin maakt de Werkgroep zich daar zorgen over. Wordt er niet steeds meer afgeknabbeld van de Eng? Tast het de monumentale status van de Eng niet aan? Wordt de wijk op een mooie, groene manier ingepast in de randen van de Eng?

Na de eerste schets in 2000 volgen vele plannen, schetsplannen en ontwerpen.

In 2008 presenteert het college een (schets) plan dat erg ver de Eng op komt. Het Soester Eng Netwerk en de Vrienden Soester Eng protesteren, samen met de omwonenden, met succes tegen de grensoverschrijding van de zogenaamde rode contouren.

Een gemeentelijke visie op de Eng

Gaandeweg wordt de werkgroep steeds serieuzer genomen door de gemeente. In 2004 besluit het college van burgemeester en wethouders het boekje van de Werkgroep *Een jaar op de Eng* te subsidiëren en als relatiegeschenk aan te bieden aan alle nieuwe inwoners van Soest. Een echte opsteker. Dat geeft de burger moed.

Sommige problemen kunnen niet goed opgelost worden zonder een breder kader, een visie op de Eng. Ontwikkelingen in de agrarische sector bijvoorbeeld leiden tot het

sluiten van veel boerenbedrijven. Welke gevolgen zal dit hebben voor de toekomst van het landbouwgebied de Eng? De bouw van huizen aan de rand van de Eng, die vallen onder andere bestemmingsplannen dan die van de Zuidelijke Eng, heeft invloed op de panoramische waarde van de Eng, bijvoorbeeld het uitzicht vanaf de Eng naar de Utrechtse Heuvelrug. Wie bewaakt de beeldkwaliteit van de Soester Eng?

Bij verschillende contacten met de gemeente pleit de Werkgroep voor een gemeentelijke visie op de Eng, een visie die de maatstaf zou kunnen vormen voor toekomstige besluitvorming. In november 2003 schrijft een ambtenaar van de afdeling Groen een nota, getiteld *De bindende schakel*. Deze visie geeft een mooi overzicht van alle relevante beleidsmaatregelen betreffende de Eng, maar er ontbreekt nog een visie op de toekomst van de Eng.

Maatschappelijke organisaties

Het raadsbesluit om een 'maatschappelijke discussie' te houden (2005) roept bij het Netwerk vragen op: Hoe zeker kunnen we zijn van de gemeente als hoedster van de Soester Eng? Wat is er nodig om de Eng voor de toekomst te behouden? Daarover heeft het Netwerk op 14 april 2006 een gesprek met Johan Jorritsma, sectorhoofd Landelijk Gebied van de Provincie Utrecht. Daarna volgt op 11 mei 2006 een gesprek met Chris Bakker, medewerker planvorming van het Utrechts Landschap, en Marcel Blom van de Natuur en Milieufederatie Utrecht. Veel tips en adviezen zijn het resultaat.

Ten slotte volgt een gesprek met de heren Krijn Jan Provoost en Udo Hassefras van Natuurmonumenten. De aankoop van percelen op de Eng door een landschapsorganisatie lijkt ons de beste manier van bescherming. Maar is dat te realiseren? Natuurmonumenten heeft in 2006 wél belangstelling – anders dan in 2001 – vanwege de relatie tussen de Soester Eng en de Eempolder. Maar de gemeente, die voor een derde deel eigenaar is van de Eng, ziet niets in samenwerking met Natuurmonumenten.

Soester bedrijven

De Soester Welzijnsstichting Balans organiseert in april 2008 de *Eerste Soester Beursvloer*: een uitruil van diensten tussen maatschappelijke organisaties (vrijwilligers) en bedrijven. In dat verband biedt de Rabobank de Stichting Vrienden Soester Eng hulp aan bij het digitaliseren van het adressenbestand. Fortis biedt een workshop fondsenwerving aan. Advocatenkantoor Van Loon en Van der Wolf is bereid juridisch advies te geven bij een eventuele bezwaarprocedure tegen het niet handhaven van het Bestemmingsplan Zuidelijke Eng. Als tegenprestatie bieden de Vrienden Soester Eng een excursie aan over de Eng voor het personeel van de betrokken bedrijven. Perspectiefrijke contacten met Soester bedrijven zijn het gevolg. Heel verrassend.

Uitdaging voor nabije toekomst

Remmers e.a. concluderen in hun onderzoek *Initiatiefgroepen op het platteland: naar het creëren van koppelingen tussen praktijk en beleid*, dat

Afb. 3. Drie generaties van de boerenfamilie Kuijer (m.) nemen het boekje Een jaar op de Neng in ontvangst, najaar 2004 (foto Soester Courant). Rechts burgemeester Janssen van Soest, links twee leden van de Werkgroep Behoud Zuidereng.

er een koppeling ontbreekt tussen initiatiefgroepen aan de ene kant en overheid en maatschappelijke organisaties aan de andere kant. Voor mij is deze conclusie heel herkenbaar voor de situatie in Soest. Het aangaan van een samenwerking tussen groepen die zich met de Eng bezighouden, betrokken overheden en maatschappelijke organisaties, is mijns inziens een uitdaging voor de nabije toekomst. Dat geldt vooral voor de visieontwikkeling op de Soester Eng.

Wij zelf hebben ook een aantal conclusies getrokken uit onze ervaringen. Het is nodig om altijd waakzaam te blijven. Je kunt nooit op je lauweren rusten. Uit een onverwachte hoek, of op een onverwacht moment kan altijd iets gebeuren. Dat kan komen door de vierjaarlijkse wisseling van de politieke samenstelling van de gemeenteraad. Maar ook omdat iemand een besluit neemt, bijvoorbeeld een (ver)bouwplan indient.

Wij, als initiatiefgroep, hebben een of andere vorm van vast overleg nodig met de gemeente. Dan hoeven wij niet steeds te gissen wat er gaande is. Een mogelijkheid is om elkaar een of twee keer per jaar te spreken over ontwikkelingen op en rond de Eng. Ieder vanuit zijn eigen verantwoordelijkheid. Deelnemers kunnen zijn: ambtenaren, bestuurders en eventueel de agrariërs.

Inwoners van Soest komen en gaan. Mensen vertrekken, overlijden, nieuwe inwoners vestigen zich, een nieuwe generatie groeit op. Daarom is het nodig om mensen steeds opnieuw te informeren over de bijzondere waarden van de Eng.

Dr. Ellen S.M. ten Berge is gepromoveerd op een sociaal agogisch onderwerp. Ze ontwikkelde methodiek en didactiek in het onderwijs en de welzijnssector en was werkzaam als docent/onderzoeker aan de Hogeschool van Amsterdam.

Literatuur

De Soester Eng – Rapport van de Werkgroep Soester Eng, Soest 1981.

Afb. 4. Englielhebbers uit andere plaatsen bezoeken de Soester Eng, juni 2004 (foto Hans Kruiswijk / Soest Nu). Staande v.l.n.r.: Emile Ott (Wageningse Eng), Hiske Korsmit, Ellen ten Berge en Joke Smeets (Soester Eng), Cees Bakker (Blaricummer Eng), Louis Vernoooy en Ad Maas (Wageningse Eng). Zittend v.l.n.r. Magda Veenendaal en Lineke Rippen (Doesburger Eng bij Ede), Liesbeth van Doorn (Blaricum) en Han te Ronde (Wageningen).

Bestemmingsplan De Zuidelijke Eng, Gemeente Soest 1990.

Besluit van de gemeenteraad van Soest over het vaststellen van beschermde dorpsgezichten, Gemeente Soest 1992.

Hans Kampf, Henk Korten, Duermeijer, *Van schakels naar een ketting – Rapportage Werkgroep Beheer Soester Eng*, Gemeente Soest 1992.

Wim de Kam, Bert Krijger, Wim Peters, Jan van Steendelaar, *Soest en Soesterberg. 100 jaar groeistappen en -stuipen. Ruimtelijke ordening van Soest en Soesterberg in de twintigste eeuw*, Ubbergen/Soest 2000.

G. Remmers, R. van Broekhuizen, J.D. van der Ploeg, *Initiatiefgroepen op het platteland: naar het creëren van koppelingen tussen praktijk en beleid. Een onderzoek naar de rol en ondersteuningsbehoefte van initiatiefgroepen die bijdragen aan de sociale en economische vitaliteit van het landelijk gebied*, Leerstoel Rurale Sociologie Wageningen Universiteit, 2000.

De Zuidereng – Een stukje Soest om zuinig op te zijn! Soest, Werkgroep Behoud de Zuidereng, 2002.

De bindende schakel – Visie op de ontwikkeling van de Zuidelijke Eng, concept 7 aug. 2003, Gemeente Soest 2003.

Hans Kruiswijk, *Een jaar op de Neng*, initiatief van de Werkgroep Behoud de Zuidereng, Soest 2004.

Trots op onze Soester Eng – De mooiste Eng van de Utrechtse Heuvelrug, Soester Eng Network, Soest 2006.

De Eng, Hart van Soest, Stichting Vrienden Soester Eng, 2008.

Ellen ten Berge, Jan Postema, *Vier jaargetijden op den Engh*, Stichting Vrienden Soester Eng en Wijkbeheerteam De Engh, Soest 2009.

Noten

- 1 Leden van de Werkgroep: Ellen ten Berge (tot 2010), Hiske Korsmit-Ypma, Joke Smeets (tot 2006), Dirk de Wit (vanaf 2006).
- 2 Bestuursleden van de Stichting Vrienden Soester Eng: voorzitter prof. dr. Pieter Augustinus, secretaris dr. Ellen ten Berge, penningmeester Kees Waagmeester; lid Henk Korten.
- 3 De Enggroepen die op 3 juni 2004 een bezoek brachten aan de Soester Eng zijn de Wageningse Eng, de Doesburger Eng (bij Ede) en de Blaricummer Eng.